Landskonferansen for friluftsliv

Åpningsforedrag

Jesper W. Simonsen

Statssekretær, Miljøverndepartementet

Sandnes 10. juni 1998.

Kjære deltakere og venner av friluftslivet!
Det er en glede for meg å være tilstede på denne landskonferansen for friluftsliv. Jeg har registrert at konferansen favner bredt med representanter for kommuner, fylker og organisasjoner som er engasjert i friluftslivsarbeidet. Konferansen favner også bredt i temaer som skal diskuteres – fra framtidsvisjoner til det helt konkrete. Programmet ser spennende ut og jeg beklager at jeg ikke kan følge større deler av det.

Friluftsliv hører ikke hjemme blant de mest brennhete temaene verken i samfunnsdebatten generelt eller i miljøvernpolitikken spesielt. Det er ikke der vi får de store oppslagene; det er heller ikke der vi har de store offentlige budsjetter. Av og til kan vi få store oppslag om bragder som utøves i friluftslivets navn, men disse er som regel atypiske i forhold til det friluftslivet som den jevne mann og kvinne driver til daglig.

Dette betyr ikke at friluftslivet er et ubetydelig innslag i samfunnsdebatten. For svært mye av det som skjer i samfunnet omkring oss, har eller kan få betydning for de vilkår friluftslivet bys i årene framover. Når millionene skyller inn over svabergene i kjølvannet av rikfolks jakt på strandlinjemetere; når desibelbrølende farkoster legger sitt støyteppe over fjorder og skjærgård; når forsvaret sikter seg inn på nye skyte- og øvingsområder - ja, da er det et utslag av en kamp om arealbruk som også utspilles på friluftslivets scene. Det er nemlig selve tilgjengeligheten til og kvaliteten på friluftslivets naturgrunnlag det her står om!

Regjeringens politiske grunnlag
I Voksenåsen-erklæringen, som er sentrumsregjeringens politiske plattform, har vi i omtalen av ressurs- og miljøpolitikken også lagt grunnlaget for regjeringens friluftslivspolitikk. Det heter der bl.a.:

«Norsk natur er mangfoldig og gir grunnlag for flotte naturopplevelser. Naturen gir avkastning i form av produktive landbruks- og skogsområder, fiskerier og fornybare vannkraftressurser. En sentrumsregjering legger til grunn at vi skal høste av det naturen gir på en måte som gjør at vi etterlater oss et livsmiljø i like bra stand som vi overtok det. En sentrumsregjering vil ha som målsetting at det skal være et like stort artsmangfold i

norsk natur i framtiden som det er i dag. Særlig viktige naturområder og verneverdige vassdrag må oppnå varig vernestatus».

Om friluftslivspolitikken står det mer direkte:

«Naturopplevelser må være tilgjengelige for allmennheten. Allemannsretten har lange tradisjoner i Norge. Nærhet til naturen gjennom praktisk erfaring skaper grunnlag for den nødvendige respekt og ydmykhet for naturen som kreves for en god og fremtidsrettet naturforvaltning. En sentrumsregjering vil vurdere hvordan allmenhetens adgang til kystsonens strandområder kan sikres.»

Lokalt engasjement - LA 21

Vi i sentrumsregjeringen tror at lokalt engasjement i miljøpolitikken er helt avgjørende for å nå målsettinger om bærekraftig utvikling, og allmennhetens adgang til natur både i by og bygd er grunnleggende både for å øke livskvalitet og for å skape miljøbevissthet både hos dagens og morgendagens mennesker. Lokal Agenda 21 både som perspektiv og arbeidsform er derfor viktig.

Miljøverndepartementet legger i sin strategi for LA 21 vekt på følgende miljøutfordringer:
- bærekraftig forbruk
- energi og klima
- utvikling av en mer bærekraftig transport
- økt presisjon i arealforvaltningen med særlig vekt på biologisk mangfold
- utvikling av en bærekraftig næringspolitikk

På flere av disse feltene kan en med utgangspunkt i friluftsliv identifisere utfordringer og bidra til løsninger; det gjelder ikke minst innenfor arealbruksspørsmål og valg av fritidsaktiviteter. Den betydning natur og friluftsliv har for mange mennesker kan være et utmerket utgangspunkt for bredere engasjement i LA 21-prosesser, og forhåpentligvis er det mange kommuner som allerede har oppdaget dette potensialet. Her har de frivillige organisasjonene også en mulighet til å være pådrivere. Her er det snakk om å tilrettelegge for og stimulere til miljøvennlige valg.

Den offentlige friluftslivspolitikken har i betydelig grad vært drevet etter det man i dag vil kalle LA 21-prinsipper. Noen stikkord kan være
-ordninger basert på frivillige avtaler
-spleiselag mellom mange parter
-dugnadsinnsats

Denne type tilnærming burde kunne brukes som modell for langt flere aktiviteter enn de som gjelder sikring og tilrettelegging av friluftslivsområder. Friluftsliv vil forhåpentligvis også å kunne bidra til å dempe by-land konfliktene - kanskje det her er mulig å finne et felles ståsted i forhold til ny næringsutvikling basert på bærekraftsprinsipper. Samarbeid med grunneiere om driftsplanlegging for utnyttelse av høstbare vilt- og fiskeressurser er et konstruktivt uttrykk for dette.

Jeg har merket meg at de sentrale friluftslivsorganisasjonene nå aktivt markedsfører seg overfor kommunene med friluftsliv som en innfallsport til LA 21-arbeidet.

Friluftslivsaktiviteter kan få fornyet og forsterket relevans i lys av LA 21. Med tanke på nye generasjoner av forbrukere, oppdragere og beslutningstakere legger jeg i denne sammenheng vekt på målsettingen om friluftsliv fra barnsben av. Det er viktig å få spredt interesse for og erfaringer med friluftsliv i barnehager og skoler; det er bra at organisasjonene tenker barn gjennom opplegg som Naturvetter og kulturvetter og «Trygg i naturen». Like viktig er det å arbeide for at barn selv kan være aktive og bidra til innhold og form på LA 21-arbeidet. Jeg er glad for at DN legger vekt på akkurat dette i sitt LA 21-arbeid.

Planleggingens betydning

Voksenåsen-erklæringen beskriver en klar sammenheng mellom den generelle miljøvernpolitikken og friluftslivspolitikken - en sammenheng som også et framhevet i to viktige stortingsmeldinger, nemlig meldingen om regional planlegging og arealpolitikk og meldingen om miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling. Riktignok ble ingen av disse framlagt av den nåværende regjeringen, men de nåværende regjeringspartiene ga i store trekk sin tilslutning til meldingenes innhold ved behandlingen i Stortinget.

Arealmeldingen legger til grunn at hovedlinjene i den arealpolitikken som har vært ført på 90-tallet står fast. Dette innebærer bl.a. at planleggingen skal legge til rette for rekreasjon og friluftsliv, spesielt for barn og unge. Arealmeldingen løfter imidlertid fram en del viktige hensyn som vil bli tillagt økt vekt i arealpolitikken. Friluftslivets interesser er riktignok ikke et hovedoppslag blant disse, men ligger innenfor flere av de formål som nevnes. Hensynet til biologisk mangfold er ett av de temaene som blir vektlagt sterkere.

Generelt må det sies at jo bedre vi klarer å ta vare på det biologiske mangfoldet, jo bedre tar vi vare på friluftslivets ressurser. I tillegg til den grunnleggende økologiske begrunnelse for å ta vare på det biologiske mangfoldet, er det også lagt vekt på den samfunnsmessige betydning for kultur og rekreasjon.
Som det heter i meldingen:

«Grønt - og friluftslivsområder i og nær byer og tettsteder vil bli viet nasjonal oppmerksomhet, da flora og fauna i slike områder er viktig for store deler av landets befolkning.»

Friluftslivet vil selvsagt også ha interesse av at hensynet til estetikk og landskapsbilde vektlegges høyere i arealpolitikken. Og ikke minst med tanke på målsettingen om «friluftsliv for alle» vil det være av stor betydning at hensynet til tilgjengelighet for funksjonshemmede skal tillegges større vekt.

Komiteinnstillingen til denne meldingen må på mange punkter være gledelig lesning for de som jobber for de grønne verdiene, kanskje særlig i forbindelse med by- og tettstedsutvikling.
Jeg nøyer meg med å gjengi ett utsagn fra komiteens merknader:

«Komiteen vil streke under den verdien bymarkområda i tilknytning til byar og tettstader og strandsoneområde har som friluftsressurs for store delar av folket. .... Komiteen vil åtvare mot at ein byggjer ned slike område og vil be om at Regjeringa .... legg vekt på tiltak som kan verne friluftsområda mot ulike inngrep.»

Departementet har i oppfølgingen av denne meldingen utarbeidet en handlingsplan for formidling av grønnstrukturpolitikken slik at de politiske synspunkter som her er nedfelt, skal komme til anvendelse i den praktiske planlegging i kommuner og fylker. Direktoratet for naturforvaltning har fått hovedansvaret for å gjennomføre denne handlingsplanen som en videreføring av direktoratets fagansvar for grønnstrukturen i miljøbyprosjektene.

Også på et annet viktig punkt er friluftslivets interesser nedfelt i arealmeldingen. Jeg tenker da først og fremst på spørsmålet om allmennhetens adgang til strandsonen. For det første slår meldingen fast at det er viktig å ta vare på det som ikke er nedbygget. Meldingen omtaler deretter arbeidet med de vare på rikspolitiske retningslinjene for Oslofjorden og viser til at situasjonen langs kysten i Agderfylkene og rundt byene i Rogaland og Hordaland er så lik Oslofjorden at planleggingen også her bør skje etter de samme prinsippene som er nedfelt i RPR for Oslofjorden.

Stortingets energi- og miljøkomite ba i sin innstilling om at Regjeringen vurderer tiltak som kan bedre den allmenne ferdselsretten i strandsonen.

Det er i dag et åpenbart problem at strandsonen blir mer og mer privatisert og utilgjengelig for allmennheten, samtidig som folks behov for rekreasjon og friluftsliv øker. Friluftslovens bestemmelser om såkalte sjikanøse stengsler kan ved aktiv bruk benyttes til å åpne strandsonen, men det er ikke helt avklart hvor langt dette virkemiddelet rekker. De av dere som var på den forrige landskonferansen i Bergen i 1995 hørte et innlegg fra en representant for Sandefjord kommune om det arbeidet kommunen hadde satt igang for å åpne strandområdene for ferdsel ved å benytte disse bestemmelsene. Nå - mer enn tre år senere - vil vi forhåpentligvis få en nærmere avklaring hvor langt denne hjemmelen strekker seg. Kommunens og senere fylkesmannens vedtak havnet ikke uventet i rettsapparatet. Etter å ha passert byrett og lagmannsrett skal saken opp i Høyesterett 23. og 24. juni og utfallet imøteses med stor interesse. Dette vil gi oss et grunnlag for å vurdere om det er behov for endringer i friluftsloven eller om annet lovverk kan være mer egnet, f.eks. plan- og bygningsloven.

I den nye formålsparagrafen i friluftsloven er det nedfelt at allemannsretten skal bevares og fremmes. Kommunens ansvar for forvaltningen av loven er klarere og friluftslivets nære kopling til naturen kom enda tydeligere fram. Miljøverndepartementet har sendt ut rundskriv T-6197 og dette gir en samlet veiledning om friluftslovens regler, rettet mot de offentlige myndigheter som har ansvar for å ivareta friluftslivet. Jeg ser fram mot en mer aktiv bruk fra kommunenes side av de virkemidler som loven gir.

I bærekraftmeldingen er det et eget kapittel om tilrettelegging for friluftsliv i kommunene, og der er friluftsloven pekt på som et viktig virkemiddel. Forslaget om å vurdere endringer i friluftsloven med sikte på å verne områder som friluftsmark også på privat grunn, fikk imidlertid ikke tilslutning fra flertallet ved behandlingen i Stortingets energi- og miljøkomite. Spørsmålet om å få utvidet hjemmelen til å opprette såkalt friluftsmark på privat grunn står derfor ikke lenger på dagsordenen.

Spørsmålet om en egen lov for Oslomarka, eller for bymarker generelt, er et spørsmål som stadig dukker opp. Hittil har markaområdene blitt forvaltet gjennom bruk av et sett av lover, bl.a. har plan- og bygningsloven vært den sentrale når det gjelder å holde grensene for Marka. Jeg mener at denne loven vil være et egnet redskap også i framtiden.

I forbindelse med de framtidige endringene i plan- og bygningsloven, som det kommende planlovutvalget skal utarbeide forslag til, vil det bli vurdert om en sondring mellom landbruks-, natur- og friluftsområder vil kunne gi en bedre mulighet til å forvalte markaområdene for framtiden. Planlovutvalgets arbeid vil i det hele tatt være av stor interesse for friluftslivet, og gi nye muligheter for å sikre at friluftslivsinteresser kan bli tatt vare på framover.

Friluftsliv i bærekraftmeldingen

Jeg har registrert at enkelte av friluftslivets organisasjoner nærer en viss bekymring for at friluftslivet skulle være på veg ut av miljøvernpolitikken etter at bærekraftmeldingen ble lagt fram. Dette fordi friluftslivet ikke ble rangert som et miljøutfordring på linje med biologisk mangfold, klima og miljøgifter. Jeg synes vi skal være glade for at situasjonen for friluftslivet i Norge ikke er så kritisk at denne rangering burde endres. Men det viktigste svaret er likevel at friluftslivet grunnleggende vilkår også tilgodeses om vi klarer å løse de hovedutfordringene som her er nevnt. Og det er ingen nedvurdering av arbeidet for friluftslivet at det omtales under kapittelet om kommunenes miljøutfordringer.

Bærekraftmeldingen ble behandlet i Stortinget så sent som i mai i år på grunnlag av en innstilling fra energi- og miljøkomiteen - en innstilling som på de fleste avgjørende punkter er enstemmig. Komiteen slutter seg til alle de mål som er trukket opp i meldingen vedr. friluftslivet. Komiteens flertall (alle unntatt medlemmene fra FrP) uttaler videre at behovet for en fortsatt nasjonal friluftspolitikk er blitt forsterket de senere år. Flertallet mener også at det er behov for å styrke arbeidet med å sikre arealer til friluftsformål og at det er nødvendig med en opptrapping av bevilgningene til dette formål de kommende år.

Jeg kan ikke her og nå gi noen løfter om at dette målet kan bli oppfylt. Som alle vet er budsjettsituasjonen meget vanskelig og det letes etter muligheter for innstramming i økonomien. Når regjeringen går til budsjettdiskusjonene vil jeg imidlertid måtte ha i bakhodet hva Stortinget her har sagt. Men jeg ser ikke for meg en situasjon der friluftslivsbevilgningene i nær framtid kommer tilbake på det nivå det hadde i Friluftslivets år 1993.

Vi må imidlertid se det som positivt at statens bevilgninger til sikring av friluftsområder i inneværende år er på ca 15 mill kr. Dette vil gjøre det mulig å komme noe på offensiven når det gjelder det oppdemmede behovet for sikringstiltak som er registrert de senere år. Også i år er en betydelig del av denne bevilgningen øremerket til skjærgårdsparkarbeidet i Agder. Det går imidlertid mot sluttfasen av dette arbeidet nå og det betyr forhåpentlig at det ordinære sikringsarbeidet i andre fylker kan komme tilbake i et mer normalt spor.

De handlings- og forvaltningsplaner som er utarbeidet, viser bl.a. at det er driftsoppgavene som vi nå må ta fatt i. Vi har sikret et betydelig antall områder som krever oppfølging. Jeg er derfor glad for de helhetlige grep som er oppnådd med f. eks. skjærgårdsparkene på Sørlandet og Vestkystparken, med bedre skjærgårdstjeneste. Som dere kjenner til er Statens naturoppsyn nå etablert gjennom en egen avdeling i Direktoratet for naturforvaltning. Nå vil nok ikke personell fra SNO primært bli å finne i oppsynsbåtene i skjærgården. SNO vil likevel ha en koordinerende rolle i

oppsynsvirksomheten gjennom fordelingen av midler til skjærgårdstjenesten og i oppbyggingen av en båtpark som kan betjene områdene på en mest mulig rasjonell måte.

Det er en økt internasjonal interesse for miljømerking. I Europa har det helt fra 80-tallet utviklet seg et system for merking av badestrender og båtmarinaer *gjennom "Blått Flagg-kampanjen"* som ledes av en frivillig stiftelse som heter *Foundation for Environmental Education i Europe*. 19 land deltar i ordningen, og i Norden er det bare Norge som ikke er med på dette. Det er nå tatt initiativ gjennom det interkommunale reiselivssamarbeid *"Destinasjon Sørlandet"* til å få innført ordningen i Norge. Ordningen kan skape økt lokal innsats for tilrettelegging og for miljøopplæring, og økt kontakt mellom båtlivsinteresser, reiselivsutvikling og friluftsliv. Når det gjelder badeområder vil ordningen trolig bare være relevant for de mest intensivt brukte arealene. Jeg registrerer også den økte interessen for arbeid med turstier og gamle ferdselsveier eller "leder" - ferdselsårer som nå inngår i turistutvikling og turlivstiltak. Dette skjøt særlig fart etter at DN tok opp arbeidet med den nasjonale sti- og løypeplanen, og særlig gjennom prosjektet Pilgrimsleden, men også Finnskogleden, flere Kongeveier, Glommastien, ulike kyststier og andre historiske eller tematiske leder. Det siste her er tiltakene med kystleder, dvs der sjøen er stien, robåt eller seilbåt er den tradisjonsrike ferdselsmåten, og utleie av rimelig overnatting i f eks. fyrbygninger eller andre hus langs kysten gir en samlet led, slik som med de gamle "åreskifter".

Dette er et betimelig alternativ til den stadig omseggripende motoriseringen av friluftslivet. For tiden er vi særlig opptatt av vannscooterne som etterhvert har blitt såpass omfattende at det er mange som plages, bl.a. av støyen. Bruken kan utvikle seg til å bli et miljøproblem hvis den ikke styres. Miljøverndepartementet har nå jobbet en god stund for å få strammet inn på bruken av vannscootere. Regjeringen har gitt sin tilslutning til dette arbeidet, men ikke tatt stilling til formen for restriksjoner. Jeg tar sikte på å få fastsatt et generelt forbud, men med mulighet for kommunene til å peke ut områder der vannscooter kan brukes. Dette er samme system som man har i Danmark og Sverige. Forslag om dette vil bli sendt på høring med det aller første. Nye regler kan imidlertid ikke tre i kraft før neste sesong.

Motorferdsel i utmark og vassdrag - og særlig snøscooteren - er stadig et aktuelt og kontroversielt tema. Motorferdselkonferansen i Stjørdal i januar blaåste nytt liv i debatten. Direktoratet for naturforvaltning foretar for tiden en gjennomgang og vurdering av gjeldende regelverk og praksis når det gjelder bruk av snøscootere og barmarks-kjøretøyer. Når direktoratets vurdering kommer til Miljøverndepartementet - etter sommeren en gang - vil vi se nærmere på om det er behov for endringer. I den forbindelse vil det bli vurdert om det er aktuelt å gi kommunene noe mer myndighet, innenfor motorferdsellovens intensjoner, og forutsatt at kommunene tar mer ansvar.

Enkelte hevder stadig at snøscooteren er et av bygde-Norges viktigste goder. Jeg mener dette er betydelig overdrevet. Synspunktet er i beste fall kjønns- og til dels aldersbestemt. For jentene i bygde-Norge er nok andre ting enn snøscooter langt viktigere ved valg av bosted og fritidsaktiviteter. Og hvis jentene forsvinner, tror jeg snøscooteren blir en fattig trøst også for mannfolka.

Verneområder og friluftsliv
Arbeidet med å sikre de mest verdifulle deler av den norske naturarven er en viktig del av norsk miljøvernpolitikk. Verneområdene har også stor betydning i forbindelse med friluftsliv, reiseliv, jakt og fiske. Våre nasjonalparker fremstår på mange måter som flaggskipene blant våre verneområder. Det omfatter store, til dels urørte naturområder så som Hardangervidda, Jotunheimen, Dovre og Saltfjellet, alle fjellområder som er velkjente, ikke bare for friluftsfolk og lokalbefolkning, men også i utlandet.

Rammene for dagens nasjonalparkpolitikk ble lagt av Stortinget i 1992-93 i forbindelse med behandlingen av stortingsmeldingen om ny landsplan for nasjonalparker. Det skal opprettes ca 36 nye, større verneområder hvorav minst halvparten nasjonalparker. Videre skal 14 av våre 18 eksisterende nasjonalparker utvides. Planen omfatter et areal på ca 20.000 - 25.000 km^2. Opplegget var opprinnelig at nasjonalparkplanen skulle være gjennomført innen år 2008, men dette, vil nok ta noe lenger tid blant annet på grunn av lenger behandlingstid for den enkelte plan.

Det er allerede satt igang arbeide med ca halvparten av forslagene i nasjonalparkplanen. De første vedtakene vil vi få inneværende år.

Spørsmålet om forvaltningen av våre nasjonalparker og større verneområder er blitt fokusert stadig sterkere i debatten. Det som er klart er at forvaltningsansvaret skal fortsatt ligge hos staten. Men det er samtidig klart at lokale interesser må bli trukket bredere inn i et positivt samarbeid på dette felt. Her ser jeg det som en klar utfordring å knytte berørte lokalsamfunn nærmere til forvaltningen av verneområdene og på denne måten øke forutsetningene for lokalt engasjementet og forståelse for vern av viktige naturområder i eget nærmiljø samt bringe lokal kompetanse inn i forvaltningen.

Vernearealene våre utgjør bare en liten del av fastlands-Norge - idag er bare 6.4% vernet. Av dette utgjør nasjonalparkene våre 4.25%. Selv om vi har ambisjoner om å fordoble vernearealet, vil det likevel være tilbake minst 85% av arealet som fortsatt skal reguleres og forvaltes etter annet lovverk - i første rekke Plan- og bygningsloven. Og denne loven er som kjent først og fremst kommunenes egen lov.

Avslutning
Det er altså kommunene som har både muligheten og førsteretten til å ta et grep om miljøvernpolitikken - herunder hensynet til friluftslivet - gjennom sin areal-disponering. Gjennom LA 21-tilnærmingen vektlegger denne regjeringen arbeidsmåter som gir det lokale nivå større reell myndighet koplet med et ansvar for at viktige miljøverninteresser som befolkningens adgang til natur, blir ivaretatt. Dette er utfordringen til dere på denne konferansen - og ikke minst etterpå.

For meg er det er sterkt og viktig signal at kommune-Norge og de frivillige organisasjonene har gått sammen om Fredrikstad-erklæringen. Her erklæres både **at** de vil, **hva** de vil og **hvordan** de vil arbeide for felles mål.

Det er viktig å få en bred debatt med nye deltakergrupper og nye friske synspunkter når det gjelder muligheter og løsninger for på denne måten berike både kommuneplanlegging og fylkesplanleggingen.

Lokal Agenda 21 er også en oppfordring til staten om å vise åpenhet, lytte til innspill og løsningsforslag; bl. a. ved å flerne barrierer som hindrer gjennomføring av lokalt tilpassede løsninger som ikke er i strid med klart definert nasjonale mål.